

A titkos információgyűjtés és egyes leplezett eszközök alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai

Bevezetés

A hatékony bűnüldözési tevékenység végzéséhez elengedhetetlenül szükséges az úgynevezett „*titkos szolgálati eszközöknek*” titulált módszerek, technikák alkalmazása. Ezen metódusok mára a rendőrség által folytatott eljárások szerves részévé váltak, melyeket szabályozása részben az ágazati törvények (a rendőrség, Nemzeti Adó- és Vámhivatal, ügyészség), részben pedig az éppen hatályos büntetőeljárás törvény szabályozza. Alkalmazásuk nem minden esetben volt összhangban egymással, és értelmezésük gyakran az eljárások sikerességét veszélyeztette. Észszerűnek tűnt, hogy a szabályok racionalizálásával és egységesítésével egy könnyen alkalmazható és értelmezhető rendszer jöjjön létre. Ennek folyományaként a jogalkotó behozta a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvénnyel a leplezett eszközök fogalmát, és hozzá igazította a rendőrségi törvény ide vonatkozó rendelkezéseit is.

Jelen írásban főképp a rendőrség oldaláról közelítem meg a kérdéskört, tekintettel arra, hogy ezen területen rendelkezem mélyrehatóbb ismeretekkel, de közben nem szabad megfeledkezni az ügyészség és a Nemzeti Adó- és Vámhivatal ezen irányú tevékenységéről sem.

A rendőrségi törvény alapján folytatható titkos információgyűjtő tevékenység

A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) 1.§ alapján a rendőrség feladata „*az Alaptörvényben meghatározott feladatok mellett a határforgalom ellenőrzése, a terrorizmus elleni küzdelem és az e*

törvényben meghatározott bűnmegelőzési, bűnfelderítési célú ellenőrzés, a bűncselekményből származó vagyon visszaszerzése”, illetve a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) 31. § (1) alapján „a nyomozó hatóság a bűncselekmények felderítése érdekében előkészítő eljárást és nyomozást végez.”

A fentiek alapján alapfeladatai közé tartozik többek között bűncselekmények megelőzése, megszakítása, megakadályozása, valamint azok felderítése.

Az ágazati jogszabályok módosítására és az új büntetőeljárás törvény hatályba lépésére 2018. július 1-jei hatállyal került sor, mely alapján megváltoztak a rendvédelmi szervek által folytatható eljárások rendjei. Látszólag a módosított büntetőeljárás törvénybe elhelyezett új eljárási formákkal és eszközökkel alapjaiban változott meg a rendőrség megelőző, felderítő és bűnüldöző tevékenysége. Ennek ellenére megállapítható, hogy ez a következtetés téves, hiszen a rendőrségnek minden olyan eszköz és eljárási forma megmaradt az eszközrendszerében, ami 2018. július 1-jét megelőzően is megvolt.

A módosítások leginkább strukturális változást hoztak, amelyek leegyszerűsítik a folyamatokat, könnyebbé teszik a beszerzett információk bizonyítékként történő felhasználását, és egyértelműen elősegítik a felderítést és a bűnüldözést. Az új törvény rögzíti az eszközök, módszerek szabályozását és azok rendszerét, illetve nem utolsósorban – minimálisan, de – bővíti is az operatív eszközök körét.

Ebből kifolyólag mindegyik „operatív” eszköz a régi szabályokon alapul, és a törvényi változások a korábbi gyakorlati problémákra és „hibákra” adnak hatékony választ, megoldást.

Amikor a büntetőeljárás szerinti előkészítő eljárásról és nyomozásról, valamint az ezek keretében alkalmazható leplezett eszközökről beszélünk, akkor nem kizárólag erre a törvényre kell gondolnunk, hanem a rendőrségi törvényre (és egyéb ágazati törvényekre) is, hiszen a 2018. július 1-jén bevezetett változások egy olyan koherens szabályrendszert alkottak meg, amely alapján kijelenthető, hogy ezek a törvények abszolút kiegészítik egymást.

Ezért szükséges részben a rendőrségi törvény által nevesített titkos információgyűjtő tevékenység körében alkalmazható eljárásokat és eszközöket is jobban megvizsgálunk.

A bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés

Ahhoz, hogy megértsük, hogy miért kerültek át egyes célok a büntetőeljárás törvénybe, meg kell vizsgálnunk azt is, hogy milyen korábbi gyakorlati hibák vagy problémák generálhatták a törvények módosítását.

A rendőrség és más, az Rtv. alapján tevékenykedő rendvédelmi szervek az általuk korábban folytatott titkos információgyűjtések során rengeteg információt szereztek meg, gyűjtöttek össze.¹ Függetlenül attól, hogy az információkat milyen céllal gyűjtötték vagy gyűjtik, a rendőrségnek mindig figyelemmel kell lennie az alapfeladatából fakadó kötelezettségeire, hiszen éppen ebből a törvényből fakadóan intézkedési kötelezettség terheli. A megszerzett adatok nem hatékony felhasználása, vagy éppen a fel nem használása miatt sérülhet a bűnüldözési érdek és ezen keresztül az állam büntetőjogi igényét érvényesítő képessége, amit az alábbi példák (késedelmesen vagy elmulasztott feljelentések alapján indult eljárások) jól szemléltetnek.

„Például amikor valamelyik rendőri szerv korábban, az Rtv. alapján folytatott bűnüldözési célú titkos információgyűjtésben bírói engedélyhez kötött külső engedélyek alapján beszerzett adatok eredményeinek felhasználása során nem a törvényben meghatározott időn belül kezdeményezett intézkedést, akkor az így beszerzett eredményeket a büntetőeljárás során nem lehetett felhasználni. Ez részben a szűk határidőből, részben pedig a törvényben nem pontosan megfogalmazott és eltérő értelmezésből fakadhatott.

Egy másik példán szemléltetve, ha egy nyomozó szerv emberölés előkészülete miatt az Rtv. alapján titkos nyomozást rendelt el, akkor – az általá-

¹ Ez igaz az együttműködők által megszerzett információkra is.

nos tapasztalat alapján – azt két célból tette meg. Egyrészt a bűncselekmény megelőzése, másrészt a bűncselekmény felderítése és bizonyítása érdekében. Az utóbbi esetben is bűnüldözési célú titkos információgyűjtést rendeltek el, helytelenül!

Helyesen büntetőeljárást kellett volna indítani, hiszen az emberölés előkészületét a büntető törvénykönyv büntetni rendeli, és ezzel párhuzamosan a büntetőeljárás elősegítése céljából kellett volna egyéb adatszerző tevékenységet folytatni, és ezzel párhuzamosan a gyanúsítható személyekkel szemben titkos adatszerzést lehetett volna kezdeményezni. Természetesen titkos adatszerzés keretében is lehet (és kell is) intézkedni a bűncselekmény megelőzésére.

A kettő közötti különbség a beszerzett adatoknak a felhasználhatósága a büntetőeljárás során, amelyek igazából markánsan a bírósági szakaszban jelentek meg, hiszen a példában említett esetben beszerzett adatokat a bíróság nem vette figyelembe és kizárta azokat a bizonyítékok köréből.

Tehát, ha egy nyomozó szerv az Rtv. alapján folytatott titkos információgyűjtést, és annak során a bírói engedélyhez kötött különleges eszközt alkalmazott, akkor azt csak bizonyos feltételek megléte esetén lehetett felhasználni, ha egyáltalán időben intézkedett a nyomozó szerv annak felhasználásáról.”

A korábbi tapasztalatok eredményeként a rendőrségi törvényben csak a bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés maradt meg. A törvény egyértelműen megfogalmazza, hogy a „bűncselekmény elkövetésének megelőzése céljából akkor folytatható titkos információgyűjtés, ha megalapozottnan feltehető, hogy attól a bűnözésre vonatkozó olyan információk megszerzése várható, amelyek elemzése és értékelése révén feltárhatók a bűncselekmények elkövetésére irányuló törekvések, és lehetővé válik a bűncselekmények megelőzése, illetve megakadályozása”.

Megjegyzem, hogy ez a tevékenység – bár a törvény ilyen részletességgel nem fejtette ki – a 2018. július 1-jét megelőző hatályos rendelkezések

alapján is végezhető lett volna, csak a helytelen gyakorlat – a titkos információgyűjtés céljának rossz megjelölése – miatt nem feltétlenül rendelték el.

A bűncselekmények megelőzése a rendőrség általános feladatai közé tartozik, és azzal összefüggésben intézkedési kötelezettség terheli.

„Például ha egy rendőrkapitányság illetékességi területén elszaporodtak a betöréses lopások, akkor a jövőben bekövetkező bűncselekmények „elkerülése” érdekében megelőzési kötelezettség terheli. Ez mindaddig fennáll, amíg a területén ilyen jellegű cselekmények fordulnak elő és meg nem szűnnek.”

Az előbbi példából kiindulva a gyakorlatban ez úgy valósul meg, hogy a hatóság egy elemző-értékelő tevékenységet hajt végre a titkos információgyűjtés keretén belül. Ez az úgynevezett „vonaldosszié”, amelyben egy adott területen működő csoport, illetve szervezet által folytatott tevékenységek vagy egy adott területen elkövetett bűncselekmények (amelyekkel összefüggésben a hatáskörrel rendelkező szervek büntetőeljárást folytatnak) elemzése és értékelése történik. Ennek segítségével olyan összefüggéseket és kapcsolódásokat lehet feltárni, amelyek alapján intézkedni lehet a jövőbeni bűncselekmények megelőzésére.

Az egyértelmű, hogy azok a bűncselekmények, amelyeknek az előkészületét büntetni rendeli a törvény, csak és kizárólag a büntetőeljárás keretében vizsgálhatók, azokkal összefüggésben Rtv. alapú eljárás nem folytatható.

A fentiek alapján bűnmegelőzési célú titkos információgyűjtés az alábbi esetekben lehetséges:

- a) Bűncselekmények megelőzése céljából: a korábban említett példa (többek között betöréses lopások) alapján a rendőri szerv területén megnövekedett a bűncselekmények megelőzése érdekében folytatott titkos információgyűjtések száma. Az ilyen jogsértő magatartások megelőzése mindig a rendőrség feladatai közé

tartozik, így az adott bűnügyi osztály titkos információgyűjtést tud folytatni, melyben megvizsgálja, hogy az adott cselekményeket milyen módszerrel követték el, milyen körülmények segítették elő az elkövetést. A beszerzett hírközlési és telekommunikációs adatokból származó cellainformációk további elemzése során pontosítható a megelőzési célból szervezett akciók és portyaszolgálatok végrehajtásának helyszíne. Portyaszolgálatok, akciók adatait további elemzés alá lehet vetni. Megvizsgálható, hogy az adott területen esetleg megjelent-e olyan személy, aki hasonló jellegű jogsértések miatt korábban már a hatóságok látókörébe került, és annak a személynek a tevékenységét ezen eljárásban további elemzések alapján ki lehet értékelni. Szükség esetén több helyi vagy területi szerv adatai összevethetőek.

- b) Szervezett bűnözői csoportok ellenőrzése céljából: Egyes bűnözői (többek között nemzeti, etnikai, családi alapon szerveződő) csoportok figyelemmel kísérése.
- c) Objektumokkal, területekkel vagy rendezvényekkel összefüggő bűnmegelőzési tevékenység céljából: Rendezvényekkel és demonstrációkkal (állami, sport-, kulturális, egyéb, illetve büntetés-végrehajtási intézmények rendjével kapcsolatos) összefüggésben keletkezett adatok elemzése, értékelése.

Az első két pont esetén a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás törvény nem választható el egymástól, azok szervesen összefüggenek és kiegészítik egymást, függetlenül attól, hogy az Rtv. alapú eljárásokat nem a büntetőeljárások támogatására folytatjuk (tehát nem a változásokat megelőző egyéb adatszerző tevékenység).

A törvény módosításának hatályba lépésekor úgy érezhettük, hogy az ágazati törvényben elérhető eszközöket, módszereket szűkítették, de ha jobban megvizsgáljuk a kérdést, akkor megállapíthatjuk, hogy a módosítás során kikerülő eszközöket és módszereket (csapda, álvásárlás) korábban is csak bűncselekmények tárgyi bizonyítási eszközeinek beszerzése céljából alkalmaztuk.

Az elemzés és értékelés lényegesen hangsúlyosabb lett, így a felderítéseknel sokkal szélesebb körben kell OSINT² tevékenységet folytatni, amit az egyéb eszközökből származó adatokkal együttesen folyamatosan, újra meg újra értékelni kell. Az ezekből levont következtetések teszik lehetővé a hatékony intézkedések megtételét.

Mint azt egy korábbi példában is említettem, a bűnmegelőzési intézkedési kötelezettség mindaddig fennáll, amíg a titkos információgyűjtés (a továbbiakban: TIGY) alapjául szolgáló jelenség vagy körülmény meg nem szűnik, ebből kifolyólag az ilyen jellegű titkos információgyűjtésnek befejezési határidőt szabni lehetetlen.

A körözési titkos információgyűjtés

Az ilyen jellegű titkos információgyűjtés lényegét tekintve nem változott, inkább csak bővültek azok a körülmények, amelyek alapján helye lehet a TIGY lefolytatásának. Az alábbi eset fontos gyakorlati tapasztalat szerzésére nyújtott lehetőséget:

„ Emberkereskedelem büntett elkövetésének magalapozott gyanúja miatt büntetőeljárás (felderítési szak) volt folyamatban. A gyanúsítható személyek vonatkozásában bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására került sor, és velük szemben a harmadik kilencven nap volt folyamatban. A felderítés eljutott abba a szakaszba, hogy realizálni lehessen, és sor került a gyanúsítottak elfogására (vizsgálati szak). A realizálás során egyetlen kivétellel az összes gyanúsított elfogásra került. A szökésben lévő gyanúsítottra hazai elfogatóparancsot adtak ki (és intézkedtünk az európai elfogatóparancs kiadására is). Ezt követően az eljárás során beazonosították a szökésben lévő terhelt által használt mobiltelefont.

Ebben az esetben célszerű a gyanúsított használatában lévő készülék azonosítóját a büntetőeljárás keretén belül bírói engedélyhez kötött leplezett eszközként lehallgatni a rendelkezésre álló és fennmaradó törvényes keretideig, mivel az azon keletkezett közlemények még akár bizonyítékként

² Open Source Intelligence

is felhasználhatóak lehetnek. A keretidőn túli lehallgatás esetén viszont már célszerű, hogy arra a körözési eljárásban kerüljön sor.”

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazása során igénybe vett technikai eszköz vagy adat elhelyezése, valamint eltávolítása érdekében folytatott titkos információgyűjtés

Korábban számtalan esetben előfordult, hogy egy büntetőeljárás keretében bírói engedélyhez kötött eszközök (magánlakásnak minősülő hely megfigyelésére és lehallgatására alkalmas eszközök) kerültek telepítésre. Ezen eszközök telepítése és főleg kivonása alkalmával jogi anomália merült fel, mivel egy adott eszköz kivonására intézkedni kellett a bírói engedélyben megjelölt rendelkezésre álló törvényes határidőn belül, így viszont az ilyen jellegű technikai adatszerzés határideje lerövidült, és sem a rendőrségi törvény, sem pedig a büntetőeljárás törvény nem rendelkezett a törvényes határidő lejárt utáni kivonásról. A 2018. évi módosítás erre a helyzetre ad megnyugtató választ.

Az ilyen titkos információgyűjtést a büntetőeljárással párhuzamosan kell alkalmazni, hiszen csak abban lehet bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt alkalmazni. Arra szolgál, hogy a büntetőeljárásban nevesített bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására biztosított határidő ne rövidüljön le, és a rendelkezésünkre álló, a Be. törvényben meghatározott 360 napos technikai adatszerzés maradéktalanul teljesüljön.

Amikor egy büntetőeljárás során felmerül, hogy bírói engedélyhez kötött leplezett eszközt kell telepíteni, akkor azzal párhuzamosan egy Rtv. alapú titkos információgyűjtés kerül elrendelésre, melynek során az eszközök telepítésével és kivonásával összefüggően minden, az Rtv.-ben foglalt bírói engedélyhez kötött és nem kötött eszközt alkalmazni lehet. Mindössze arra kell figyelemmel lennünk, hogy a TIGY során a törvény a bírói engedélyhez kötött eszköz alkalmazására összesen 90 napot ad. Ezért célszerű nem rögtön a telepítésnél 90 napra engedélyeztetni a bírósággal ezt az eszközt, hiszen akkor azonnal elhasználtuk a rendelkezésre álló teljes keretet. Ajánlott rövidebb intervallumokat megjelölni.

A fentiek alapján elegendő, ha a büntetőeljárás során alkalmazott bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz kezdő napja a sikeres telepítés napja. Amennyiben a büntetőeljárásban rendelkezésre álló törvényes határidő, azaz a 360 nap letelt, akkor utána haladéktalanul intézkedni kell az eszköz kivonására, amelyre annyi időnk van, amennyit a korábbi titkos információgyűjtésben nem használtunk fel a 90 napból.

Büntetőeljárás során alkalmazott leplezett eszközök és az előkészítő eljárás (Büntetőeljárás keretében végezhető „operatív” tevékenység)

Az előkészítő eljárás

Az előkészítő eljárás megalkotása tekinthető a büntetőeljárás törvény egyik legnagyobb újításának. Bármennyire is új jogintézménynek tűnik, valójában nem feltétlenül kell annak tekinteni. Ha megnézzük, hogy 2018. július 1-jét megelőzően a rendőrségi törvény keretein belül milyen eljárási formákat folytathattunk, akkor megállapíthatjuk, hogy ez a jogintézmény egyértelműen megfeleltethető a titkos információ-ellenőrzésnek, kibővítve a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközökkel. Gyakorlatilag a jogalkotó ezt az eljárási formát a Be. kereteibe helyezte át, a bűnüldözés és az állam büntetőjogi igényeinek érvényesítése érdekében. Minden információ, ami az eljárás során beszerzésre kerül – a Be.-ből fakadó garanciák alapján – mindenféle nehézség nélkül felhasználható a bűncselekmények bizonyítása céljából, arra azonban ügyelni kell, hogy a bűncselekmény gyanújának fennállása esetén a nyomozást el kell rendelni. A jogszabály-módosítás ennek az eljárási formának az eszközrendszerét is kibővítette, ennek keretén belül is van lehetőség bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazására.

Az előkészítő eljárással összefüggésben problémaként merült fel, hogy az új Be. 342.§-a taxatív felsorolást tartalmaz a megkereshető hatóságokra, szervekre, illetve az adatok körére vonatkozóan. Ezen felsorolást bővíteni lehetne további hatóságokkal, így például a kormányhivatalokkal vagy a katasztrófavédelemmel. A tételes felsorolás nem tartalmazza a gazdasági társaság megkeresésének lehetőségét, így az olyan e-mail, illetve közösségi

médiaszolgáltatók sem kereshetők meg, akik nem minősülnek hírközlési szolgáltatónak (például freemail, facebook, instagram).

Az előkészítő eljárás elrendelése, illetve elhatárolása a titkos információgyűjtéstől és a nyomozástól

A Be. 340.§ (1) bekezdés alapján „*az előkészítő eljárás célja annak megállapítása, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.* (2) *Előkészítő eljárás akkor folytatható, ha a rendelkezésre álló adatok a bűncselekmény gyanújának megállapítására nem elegendőek, és megalapozottan feltehető, hogy az előkészítő eljárás lefolytatása alapján el lehet dönteni, hogy a bűncselekmény gyanúja fennáll-e.*

Elméleti megközelítésben a gyanút a valószínűségi értékű kijelentések közé sorolhatjuk, amely tehát nem bizonyosságot, hanem csak valószínűségi értékű állítást tartalmaz. Ha tehát azt állítjuk, hogy valamely esemény valószínűleg bűncselekmény, illetőleg bűncselekmény által jött létre, gyanút fejezünk ki. Ha egy bűncselekményről bizonyossággal állítható, hogy az elkövetése vagy az elkövetés gyanúja megalapozott, ez természetesen feltetele a nyomozás megindításának.

A gyanú köznapri szóhasználatban is többarcú (több komponensű) jelenség. Egyfelől tényekből levont valószínűségi következtetés; ennyiben objektív vagy racionális természetű, másfelől a gyanút valaki felismeri, amit gondolatba foglal, tehát ennyiben szubjektív természetű.

A gyanú lehet azonban pusztán sejtésen alapuló, élettapasztalat alapján formált, tényekkel még kellően nem megalapozható vélemény, vagyis tisztán szubjektív természetű (valaki gyanakszik).

A gyanúnak mint a nyomozásmegindítás feltételének tényeken, adatokon kell nyugodnia, de nem szükséges, hogy ezek a bizonyosság erejével hassanak. Habár a gyanú valószínűségi foka nehezen mérhető, de mégis elvárjuk, hogy gyanú esetén nagyobb legyen a valószínűsége annak, hogy bűncselekmény történt, mint annak, hogy nem történt.”³

³ Király Tibor (2003): Büntetőeljárásjog tankönyv

A nyomozás megindításának feltételéhez szükséges tények és adatok megállapítása és/vagy, pontosítása és/vagy azonosítása szükséges, amelynek elvégzésére az előkészítő eljárás tökéletes.

Továbbá a Be. 340. § (3) bekezdés c) pontja alapján *„az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtést követően a titkos információgyűjtést folytató szerv kezdeményezésében foglalt információk alapján lehet elrendelni.”* Ebből az is következik, hogy az előkészítő eljárás részben a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás közötti átmenetet hivatott biztosítani.

A fentiekből kiolvasható a törvényalkotó azon szándéka is, hogy mielőtt az Rtv. alapú titkos információgyűjtésből származó adatok elérnék a bűncselekmény határát, még azt megelőzően a rendvédelmi szervek gondoskodnak – a beszerzett adatok bizonyítékként való felhasználhatóságának biztosítása érdekében – a büntetőeljárás megindításáról. Természetesen, ha a gyanú fennáll, akkor azt már nyomozás keretében kell tovább vizsgálni, és nem előkészítő eljárásban.

Azzal, hogy az előkészítő eljárást a Be.-be foglalták, egy magasabb fokú törvényi garancia – a részbeni ügyészi kontroll – is bekerült a „felderítési” (itt nem a nyomozás felderítési szakaszára kell gondolni) szakaszba.

Az Rtv. alapú titkos információgyűjtés a bűncselekmények megelőzésére, az általános bűnözési adatok megállapítására szolgál, amelyek alapján intézkedéseket kell foganatosítani, így nem is lehet a bűncselekmény gyanújának, illetve a bűncselekmény gyanújára utaló adatoknak a vizsgálatára alkalmazni. Az Rtv. alapú titkos információgyűjtés leginkább az adott területen lévő általános bűnözési adatok, az azok közötti összefüggések, a sorozat jellegű ügyek, továbbá a szervezett bűnözői csoportok közötti kapcsolatok mélyebb és alaposabb elemzésére szolgál, azzal a céllal, hogy elősegítse a szélesebb körű bizonyítást.

A leplezett eszközök

A leplezett eszközök alkalmazása a gyakorlatban könnyen folytatta a korábbi titkos adatszerzés/egyéb adatszerző tevékenység által meghatározott törvényi előírásoknak megfelelő gyakorlatot, de – mint az korábban is említettem – új elemeket emelt be a büntetőeljárás során alkalmazható eszközök keretébe.

Tanulmányomban nem térek ki külön minden egyes leplezett eszköz alkalmazására, csak a leggyakrabban előforduló kérdéseket, illetve problémákat kívánom kiemelni.

Saját hatáskörben alkalmazható leplezett eszközök (titkosan együttműködő személyek alkalmazása leplezett eszközként)

A Be. 215. § (1) bekezdés szerint „*a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv a bűncselekményre vonatkozó információk megszerzése érdekében titkosan együttműködő személyt vehet igénybe.*”

Ez alapján együttműködőt tanúként akkor kell kihallgatni, ha az együttműködő a bűncselekményre vonatkozó információk megszerzésére igénybe vett leplezett eszköz, illetve ha a bizonyítandó tényről más módon be nem szerezhető információval rendelkezik.

Véleményem szerint a jogalkotó szándéka nem az volt, hogy az összes együttműködőt rögtön, az első adandó alkalommal kihallgassák, hogy aztán a későbbiek során „használatlan” legyen, hiszen azzal a bűnüldözést az egyik leghatékonyabb fegyverétől fosztaná meg.

A 2018. július 1-jét követő Rtv. kibővíti az együttműködőkkel kapcsolatos titkos információgyűjtés lehetőségeit (az együttműködő védelme, bevonása és ellenőrzése), mintegy rávilágítva a korábbi helytelen gyakorlatra. Az Rtv. korábbi változata picit elnagyolta ezt a részt, de a jelenleg hatályos jogszabály jól körülhatárolja ezen TIGY célját, vagyis a rendőrséggel titkosan együttműködő személyekkel kapcsolatos lehetőségeket.

Az együttműködők alkalmazásában a lényeges változás a Be.-ben következett be, ahogy arra már fentebb hivatkoztam. A leírtakon túl a jogszabály-módosítás az együttműködőket – bizonyos helyzetekben és feltételek

fennállása esetén – lényegében fedett nyomozói jogkörrel látta el, és így az általuk szolgáltatott és e törvény keretein belül beszerzett információkat (például álvásárlás esetén) a bizonyítási eljárás során, a bizonyítás érdekében van lehetőség felhasználni.

A módosítást követően nehéz volt elhatárolni, hogy az együttműködők által szolgáltatott információkat milyen módon lehet és kell felhasználni. Álláspontom szerint azt kell értékelni, hogy az együttműködő leplezett eszköz-e vagy sem, illetve hogy a bizonyítandó tényről más módon be nem szerezhető információval rendelkez-e.

Éppen ezért az alábbi szempontokat szükséges figyelembe venni az együttműködők alkalmazása és az általuk szolgáltatott információk esetén:

- milyen információt szolgáltat(hat)nak?
- milyen célból kívánjuk az együttműködőket használni, alkalmazni?
- az információ más módon beszerezhető-e?

Az együttműködő

- egy olyan információt szolgáltat, ami az információ keletkezéséig látenciában volt,
 - vagy egy a jövőben bekövetkező cselekményre vonatkozik (például kábítószer-csempészet vagy emberölés előkészülete).
- I. A keletkezett adatokat a rendőrségi törvényben folytatott titkos nyomozás keretében dokumentáljuk, és az alapvető értékelések elvégzését követően – a forrás megjelölése nélkül – megküldjük a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervnek, vagy saját hatáskörben intézkedünk legalább az előkészítő eljárás elrendeléséről. Ebben az esetben az együttműködő adatszolgáltatót és az általa szolgáltatott információkat tovább kell vizsgálni, bizonyítás tárgyává kell tenni (nem leplezett eszköz).

- II. Vannak olyan esetek, amikor nincs mérlegelési jogkörünk, és az együttműködőből tanú lesz. Például ha az adatszolgáltatónak egy tervezett emberölésre vonatkozó releváns információi vannak, vagy az együttműködőt kérték fel a cselekmény elkövetésére. Ebben az esetben nyomozást kell elrendelni, és az együttműködőt ki kell hallgatni tanúként, vagy rosszabb esetben akár gyanúsított (bűncselekmény elkövetésének tettese vagy részese) is lehet. (Nem minden esetben leplezett eszköz. Ellenben legalább tanú minőségben az ügyben érintett lehet, de akár gyanúsított minőségben is lehet az eljárás alanya.)

Utóbbi esetben merül fel az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszköz – a büntetőjogi felelősségre vonás elkerülésének kilátásba helyezése – alkalmazásának a lehetősége, amiből kifolyólag pont a büntetőeljárásból fakadó garanciák miatt viszonylag könnyen jutunk személyi bizonyítékhoz.

Jelen példán kicsit továbbmenve nyílik lehetőség az érintett együttműködőn keresztül akár fedett nyomozó igénybevételére is, ami szintén ügyészi engedélyhez kötött eszköz. Lényeges, hogy az együttműködő (aki egyébként már tanú az ügyben) abban az eljárásban, ahol fedett nyomozót vezet be, leplezett eszköznek minősülhet, és ilyen esetben az engedélyezéséről is gondoskodni kell. Hangsúlyozni kell azonban, hogy az együttműködő nem minden, a példában említett esetben minősül leplezett eszköznek, ez úgyszólván eltérő lehet.

- III. Amikor az együttműködő egy már folyamatban lévő nyomozáshoz szolgáltató releváns adatokat. Ilyen lehet például egy konkrét bizonyítási eszköz hollétére szolgáló adat. Az információ kiértékelésénél azt kell még figyelembe venni, hogy az adat milyen más úton módon szerezhető be, és így az együttműködő által szolgáltatott adat csak orientáló jellegű volt. Ilyen esetben az adat a kiértékelést követően forrás megjelölése nélkül kerül megküldésre az eljárást

folytató szervnek (nem leplezett eszköz). Ez utóbbi csak akkor lehetséges, ha az együttműködő nem volt részese a bűncselekmény elkövetésének, mert akkor vele szemben a büntetőeljárás keretén belül egyezség megkötésére van lehetőség. Ha az adat nem szerezhető be más úton, akkor tanúként kell kihallgatni (tanú).

- IV. Az együttműködő egy folyamatban lévő nyomozáshoz szolgáltat kiegészítő adatokat (például egy gyanúsított hívószámát, ami a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközhöz kell, vagy egy személy tartózkodási helyét, mely a rejtett figyelést segíti). Ebben az esetben minden ilyen módon beszerzett információ csak kiegészítő adat a büntetőeljárásban, és azokat egyéb úton az eljárás során igazolni kell (híváslista, rejtett figyelés, adatkérés). Az ilyen információkat az I. pontban leírt módon kiértékeljük, és a forrás megjelölése nélkül megküldjük az eljárást folytató szervnek (nem leplezett eszköz), aki az adott eljárásban a bizonyítandó tények körébe emeli egyéb elemzéssel és eszközök igénybevételével.
- V. Az együttműködőt álvásárlás vagy rejtett figyelés végrehajtására alkalmazzuk (ügyési engedélyhez kötött leplezett eszköz).

Tekintettel arra, hogy az álvásárlás és a rejtett figyelés leplezett eszköznek minősülnek, így az együttműködőt is leplezett eszközként kell ebben az esetben kezelni. Ebből következik, hogy minden olyan információ, adat, amit ennek során szerzett meg, a büntetőeljárásban kerül felhasználásra, és ezen tényekre az együttműködőt ki lehet hallgatni. Fontos, hogy a leplezett eszközként kezelt együttműködéssel kapcsolatban is kötelező az alkalmazási terv, az elrendelés és az elkülönített kezelés addig, ameddig az ügyész nem kívánja bizonyítékként felhasználni a keletkezett információkat (leplezett eszköz és tanú).

Már korábban kifejtettem, hogy a rendőrségi törvény és a büntetőeljárás törvény szorosan egymásra épül, és egymás kiegészítésére szolgál, ennek

megfelelően az együttműködők védelme érdekében szintén Rtv. alapú titkos információgyűjtést folytatunk.

Az együttműködőktől megszerzett információkat a kapcsolattartó a rendelkezésre álló nyílt adatbázisok felhasználásával előzetesen kielemezti és értékeli, mely során törekedni kell

- a körülírt személyek azonosítására, amit a jelentésben egyértelműen rögzíteni kell (az információban szereplő személy azonos vagy vélhetően azonos);
- az azonosított személy kapcsolatrendszerének a feltérképezésére, különös tekintettel a már ismert elkövetőkre és szervezett bűnözői körökre;
- a megjelölt adatok pontosítására (gépkocsi, címek, telefonszám);
- a leírt bűncselekmények azonosítására a Netzsaru rendszerben a hatáskör és illetékesség megállapítása, illetve a további feladatok meghatározása céljából.

A kiértékelést követően a keletkezett adatokat feljegyzés formájában meg kell küldeni a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező szervnek.

Az ügyészi engedélyhez kötött leplezett eszközök

A büntetőeljárás törvény módosítása során szintén kiemelt jelentőségű az, hogy az álvásárlás (mint leplezett eszköz) végrehajtására a feljogosított szerv együttműködőt is igénybe vehet.

A Be. 226. § (1) bekezdés *b) pontja* alapján „*a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv titkosan együttműködő személyt is igénybe vehet*”, alkalmazása esetén rá az ugyanezen bekezdés (3) szakaszában foglaltak szerint „*a fedett nyomozóra vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni.*”

Az előző részben kifejtettek alapján értelemszerűen ebben az esetben az együttműködő szintén leplezett eszköz lesz.

A büntetőeljárás törvény 255. § (1) bekezdése alapján így az együttműködő által végrehajtott álvásárlás esetén is az arról készített feljegyzést és az ügyészi engedélyt csatolni kell a nyomozati iratokhoz.

Ugyanezen szakasz (2) bekezdése szerint a fedett nyomozót – így az együttműködőt is – a foglalkoztató szerv álláspontjának megismerését követően lehet kihallgatni, azonban nem foglal magába a törvény olyan lehetőséget, hogy a foglalkoztató szerv azt megtilthassa. Az (5) bekezdés tartalmaz még a védelemmel kapcsolatos rendelkezést, ami szerint az alkalmazása eredményének felhasználása során minden szükséges intézkedést meg kell tenni a kilétének titokban maradása és biztonsága érdekében.

Véleményem szerint a hatályos szabályozás fedett nyomozóval kapcsolatos rendelkezései nem nyújtanak megfelelő védelmet a rendőrséggel titkosan együttműködő személyeknek, tekintettel arra, hogy a fedett nyomozótól merőben eltér a státuszuk.

Míg a fedett nyomozótól – aki hivatásszerűen jár el, és tisztában van a tevékenységét szabályozó jogszabályi háttérrel, ennek alapján annak minden lehetséges kockázatával, majd az azt követő procedúrával – elvárható ezen feltételek mellett egy álvásárlás végrehajtása, addig egy civil személytől, aki a rendőrséggel bármilyen megállapodás alapján titkosan együttműködik, ugyanez nem elvárható.

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök

A bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök terén is jelentős változások következtek be. Az egyik legmarkánsabb változás a leplezett eszközök elrendelése esetén annak időtartamában valósult meg. Az utólagos engedélyezés a Be. 238. § (1) bekezdés alapján lehetőséget biztosít az ügyészség számára, hogy 120 órára engedélyezze a bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz, valamint a titkos kutatás elrendelését, amennyiben az engedélyezés olyan késdelemmel járna, ami a leplezett eszköz alkalmazásával elérni kívánt célt jelentősen veszélyeztetné. Az időtartamban bekövetkezett változás – a módosításokat megelőzően ez 72 óra volt – jelentősen megkönnyíti a nyomozó szervek tevékenységét.

Az alkalmazás tartama nem haladhatja meg a 360 napot, ellentétben a korábbi szabályozással, ami 180 napban határozta meg ugyanezen intervallumot. Itt nem szabad elfelejteni – és itt újból visszautalnék az Rtv. és a Be. közötti kapcsolatra –, hogy ha a titkos információgyűjtés során bírói engedélyhez kötött eszköz került elrendelésre egy célszemély vonatkozásában, és az alkalmazás során az ott beszerzett adatok eredményét büntetőeljáráásban felhasználjuk, akkor az Rtv. során bevezetett bírói engedélyhez kötött eszköz időtartama beleszámít a Be. szerint maximum rendelkezésre álló 360 napba.

A módosítás kiterjesztette a bírói engedélyes leplezett eszközök eredményeinek a felhasználását – kizárólag a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén, valamint nevesített bűncselekmények vonatkozásában – olyan esetekben, amikor az engedélyben meg nem jelölt személynek az engedélyben meg nem jelölt bűncselekménye vonatkozásában keletkezett adat.

Ahogy arra korábban utaltam, előkészítő eljárás keretén belül is lehet bírói engedélyhez kötött leplezett eszközöket alkalmazni. Ez egy lényeges változás, hiszen olyan lehetőségeket biztosít a rendvédelmi szerveknek, amelyek korábban nem léteztek. Ráadásul a *Be. 343. § (1) bekezdés b) pontja során a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközöket a bűncselekmény gyanújának megállapítása érdekében, azzal a személlyel szemben is lehet alkalmazni, akiről megalapozottan feltehető, hogy a bűncselekmény elkövetőjeként szóba jöhető személlyel közvetlenül vagy közvetve kapcsolatot tart*, persze csak ha nem esik a (2) bekezdésben nevesített tilalom alá.

Ez nyomozás esetén egy kicsit jobban keretek közé van szorítva, hiszen a *Be. 357. § (1) bekezdése alapján azzal szemben lehet alkalmazni, a) aki a bűncselekmény elkövetésével a büntetőeljárás adatai alapján gyanúsítható, vagy b) aki az ügyben gyanúsított*. Továbbá (2) bekezdés alapján az *(1) bekezdésben meghatározottaktól eltérő személlyel szemben bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha megalapozottan feltehető, hogy e személy az (1) bekezdésben meghatározott személlyel közvetlenül vagy közvetve bűnös kapcsolatot tart*. Ez a korlátozás már így is jelentősebb, mint ami a módosításokat megelőzően volt. Természetesen itt

is meg van határozva azoknak a személyeknek a köre, akikkel szemben nem lehet ezen eszközöket alkalmazni.

A lehallgatással összefüggésben nehézséget okoz a terhelt és a védő leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó iratmegismerési joga. Egy elfogást követően, amennyiben letartóztatásra teszünk előterjesztést, minden addig rendelkezésre álló iratot, ami alapján az előterjesztést megtesszük, át kell adni a terhelteknek, védőknek, többek között a lehallgatásról rendelkező bíróság engedélyező végzését is. A végzés indokló része a legtöbb esetben tartalmaz olyan adatokat, például további elkövetők, bűntársak neveit, akikkel szemben eljárást még nem kezdeményeztünk, vagy a rendelkezésre álló adatok alapján a későbbiekben sem fogunk. Ennek folytán a további elkövetők tettenérése vagy elfogása jelentős nehézséget okoz, sokszor szinte lehetetlenné válik, hiszen az elkövetők elé tárjuk a bűncselekménnyel kapcsolatos ismereteinket. A bírói végzés szinte minden esetben átveszi az ügyészi indítvány részletes indoklását, ami a rendőrhatalóság szintén részletes előterjesztésén alapszik.

Tapasztalatok alapján ezen eszköz gyakorlati végrehajtása során az ügyészségek és bíróságok a hatóságok által készített előterjesztések alapján készítik el indítványaikat és végzéseiket. A keletkezett bírói végzések vonatkozásában megállapítható, hogy sok esetben szinte szó szerint másolják át a végzések indoklási részébe az ügyészi indítvány megállapításait. Ez azért aggályos, mert az ügyészség a rendelkezésre álló iratokból esetenként sok olyan adatot is beleír az indítványba (az előterjesztésben szereplő adatokon túlmenően, az ügyiratban szereplő egyéb adatokkal), melyek lényeges információkat tartalmaznak, például részletesen kitérnek a nyomozás állására, a tanúk által elmondottakra, akár a tanúkat nevesítve is, illetve a bűnügyi információ forrására. Mondhatjuk úgy is, hogy ezen indítványok kicsit a bírói engedélyes személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedésekhez hasonlítanak.

Ez a későbbiekben nehezítheti a leplezett eszközök eredményeinek a felhasználását, krimináltaktikai problémát generálhat az ügyirat megismerését követően, vagyis közvetve negatív irányba befolyásolhatja a nyomozás eredményességét. Erre megoldást jelenthetne, ha a bíróságok végzéseik

indokolási részében csak röviden, tényszerűen utalnának az ügyészi indítványra, annak megalapozottságára, ami alapján törvényesnek ítélik a lehallgatást.

Szintén problémaként merült fel, hogy az ügyészség a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközökhöz kapcsolódóan sok esetben a fokozatosság elvére hivatkozva utasítja el az előterjesztést. Ezt követően a nyomozó szervek előreláthatóan eredménytelen eljárásjogi cselekményeket hajtanak végre (például egy rejtett figyelés jelentős nehézségekbe ütközik lehallgatás támogatása nélkül), és ez jelentősen megnehezíti az eljárások lefolytatását. Az ilyen előterjesztések megtétele esetén figyelembe kell venni a büntetőeljárás törvény idevonatkozó szakaszát:

„A Be. 214. (5) bekezdés értelmében a leplezett eszköz akkor alkalmazható, ha

a) megalapozottan feltehető, hogy a megszerzeni kívánt információ, illetve bizonyíték a büntetőeljárás céljának eléréséhez elengedhetetlenül szükséges és más módon nem szerezhető meg,

b) annak alkalmazása nem jár az azzal érintett vagy más személy alapvető jogának az elérendő bűnüldözési célhoz képest aránytalan korlátozásával, és

c) annak alkalmazásával bűncselekménnyel összefüggő információ, illetve bizonyíték megszerzése valószínűsíthető.”

Ez a három feltétel a szükségesség, arányosság és célszerűség alapelveinek feleltethető meg. A büntetőeljárás során a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök előterjesztésénél e szempontokat mindenképp figyelembe kell venni, és álláspontom szerint az előterjesztés szövegébe is érdemes belefoglalni, mintegy indokolva, hogy miért van szükség az adott személy alapvető jogainak korlátozására.

A leplezett eszközök dokumentáltságának eljárási szabályai

A leplezett eszköz alkalmazásának elrendeléséről alkalmazási terv alapján dönt az arra jogosult, ezt a döntését feljegyzés formájában rögzíti, ami az ügyirat részét képezi. A leplezett eszköz alkalmazásának elrendelésére vonatkozó feljegyzés a Be. szerinti adatokon kívül mást nem tartalmazhat. Több leplezett eszköz egyidejű vagy összehangolt alkalmazása esetén egy alkalmazási terv is készíthető.

Az álvásárlás esetében például az alkalmazási tervben ki kell térni a megszerezni kívánt tárgyi bizonyítási eszköz tervezett kezelésére is. Mutatópénz esetén ezt kizárólag a Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ Bűnügyi Ellátó Igazgatóság biztosíthatja, és a realizálást követően azt részükre vissza kell juttatni.

Fedett nyomozók alkalmazása esetén a büntetőeljárás törvény alapján a fedett nyomozó eljárásáról jegyzőkönyvet vagy feljegyzést kell készíteni, amit a fedett nyomozó foglalkoztatására feljogosított szerv erre felhatalmazott vezetője ír alá. Figyelemmel a fedett nyomozó igénybevétele végrehajtott „akciók” gyakorlati tapasztalataira és a jegyzőkönyv elkészítésének részletes szabályaira – például az elkészítés egyidejűségére vagy hitelesítésének módjára vonatkozó Be. rendelkezések –, csak a feljegyzés készítése jöhet szóba.

Korábban utaltam arra, hogy több eszköz együttes alkalmazása esetén közös alkalmazási terv készülhet. A rejtett figyelés nem ügyészi engedélyhez kötött, azonban a fedett nyomozó alkalmazásával végrehajtott figyelés már igen, amely alapján az így végrehajtott rejtett figyelést is fel kell tüntetni az elrendelésben, az alkalmazási tervben és az indítványban. Figyelni kell arra is, hogy ha a fedett nyomozó tevékenysége során korábban nem engedélyezett egyéb ügyészi vagy bírói engedélyhez kötött leplezett eszköz alkalmazása válik indokolttá, az engedély soron kívül nem beszerezhető, és az elérendő célt veszélyezteti, akkor az alkalmazás elkezdhető, de az engedélyt utólag haladéktalanul be kell szerezni.

Leplezett eszközök iratainak kezelése – Avagy milyen iratokat kell elhelyezni az büntetőeljárás iratai között?

Ahogy azt már fentebb is említettem, a leplezett eszközök anyagait az eljárás irataitól elkülönülten kell kezelni, azok az alkalmazás befejezéséig nem válnak az ügyirat részévé, a nyomozás befejezéséig pedig zárt adatkezeléssel védhető a bizonyíték.

„Be. 250. § (1) Az ügyészség eltérő rendelkezése hiányában a leplezett eszközök alkalmazásának befejezéséig az alkalmazás során keletkezett bizonyítási eszközök, különösen a technikai eszközzel rögzített adatok és a leplezett eszközök alkalmazására vonatkozó engedély nem képezik az eljárás ügyiratainak részét.

(2) Az (1) bekezdésben meghatározott bizonyítási eszközöket, illetve iratokat az alkalmazás befejezéséig kizárólag

- a) a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv azon tagja,*
- b) az az ügyész, ügyészségi vezető, illetve*
- c) az a bíró, bírósági vezető*

ismerheti meg, aki a leplezett eszköz alkalmazásával összefüggésben eljár.

(3) Az (1) bekezdésben meghatározott bizonyítási eszközöket, illetve iratokat az alkalmazás befejezéséig, törvényben meghatározott feladatai ellátása érdekében

a) más bíróság, ügyészség vagy más leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szerv,

b) a leplezett eszközök végrehajtásában való közreműködésre kijelölt rendőri szerv, illetve

*c) nemzetbiztonsági szolgálat
is megismerheti.”*

A leplezett eszközök alkalmazásával összefüggésben nem csak engedély és végrehajtásról szóló feljegyzés készül, hanem több, adminisztrációs dokumentum is (szolgálati jegy, terv, átiratok). Az alkalmazás befejezését

követően ezen iratokat egyáltalán nem kell lefűzni, és nem kell a nyomozás iratai részévé tenni. Ettől függetlenül alszámmal el kell látni ezeket az iratokat is, és leplezett irat („technikai”) dossziékban kell kezelni.

A rendőrségi törvény és a büntetőeljárás kapcsolata

A hatályos törvényi szabályok bevezetésével egyszerűbbé vált a rendőrségi törvényből a büntetőeljárás törvénybe való „átjárhatóság”, egyszerűsödtek a nyílttá tételi folyamatok.

Függetlenül attól, hogy melyik titkos információgyűjtő tevékenységet folytatjuk, a szükséges intézkedéseket meg kell tenni, hiszen mégiscsak az alapvető feladataink maradéktalan ellátására kell törekednünk, és nem céltalan, értelmetlen adathalmazok gyűjtésére, melyek csak az irattárban állnak.

Ebből kifolyólag a két törvény közötti kapcsolat is úgy lett kialakítva, hogy könnyebb legyen a rendőrségi törvényből származó adatok átemelése, és azok a megfelelő „átemelési” folyamatot követően bizonyítékként felhasználhatóak legyenek.

Természetesen vannak olyan esetek, amikor nincs lehetőségünk a titkos információgyűjtés alapján beszerzett adatok felhasználására, de intézkednünk kell a bűncselekmény megelőzésére.

„Például ha egy bűnmegelőzési titkos információgyűjtésben, egy szervezett bűnözéssel összefüggő csoport feldolgozása során betörésre utaló adatok merülnek fel, de még egyetlen, korábban elkövetett betörési bűncselekményhez sem köthetőek a személyek (tehát a csoport egyetlen tagjával szemben sincs még büntetőeljárás folyamatban), akkor célszerű intézkedni a bűncselekmény megelőzésére. Így mielőtt a célszemélyek a bűncselekmény elkövetését megkezdik (elkezdenek bemászni a kerítésen, és nem tudjuk, hogy kik tartózkodnak a házban), realizálni érdemes és kell is. A cselekményük még lehet magánlaksértés. A betöréses lopásnak ez esetben nincs büntetendő előkészületi magatartása, így ezzel kapcsolatosan bünte-

tőeljárás megindítása nem lehetséges, illetve a bírói engedélyhez kötött eszközök által beszerzett adatokat felhasználni nem lehet, tekintettel arra, hogy annak törvényi feltételei az egyéb bűncselekmény vonatkozásában – jelen esetben magánlaksértés – nem állnak fenn.”

A törvény a „nyíltá tétel” egyszerűsítette, illetve az ezzel kapcsolatos intézkedési kötelezettség határidejét növelte. A törvényi módosítással a jogalkotó konkretizált több, korábbi kérdéses értelmezési anomáliát, és koherensebbé tett a büntetőeljárással, így bármelyik titkos információgyűjtés során alkalmazott bírói engedélyhez kötött eszköz útján beszerzett eredményt fel lehet – és fel is kell – használni, ha a büntetőeljárás törvény különös feltételei fennállnak, és a törvényben meghatározott határidőn belül kezdeményezték az adatok felhasználását.

Kell-e minősítéssel védenünk az eljárások során az adathordozókat?

Ez abszolút mérlegelés kérdése, bár az esetek többségében – véleményem szerint – teljesen szükségtelen.

A jogszabályi változást követően nehézségként értékelhető, hogy bizonyos esetekben továbbra is tisztázatlanok a minősített adat védelméről szóló 2009. évi CLV. törvény (a továbbiakban: Mavtv.) alapján a minősítéssel ellátott iratok kérdései. A bírói engedélyhez nem kötött eszközök esetében a rendőrség és ügyészség által használt szoftverben történő, minősítés nélküli engedélyeztetés, illetve végrehajtás nagy könnyebbséget jelent. A bírói engedélyhez kötött eszközök esetében azonban nincs egységes állásfoglalás, sok ügyészség még mindig minősítve kéri az adatokat, míg más ügyészségeken ezt nem tartják indokoltnak. A minősítés több esetben csak az ügyészségi és a bírósági ügyviteli rendszer hiányosságait (nevezetesen, hogy nem tudják külön kezelni az „operatív” és a „nyílt” büntetőeljárásban keletkezett végzéseket) kiküszöbölendő kerül alkalmazásra, azt semmilyen egyéb bűnüldözési vagy hatósági érdek nem alapozza meg. Ez jelenleg a megkérdőjelezhető jogszerűségen túl jelentős fölösleges többlet terhet ró a nyomozó hatóságokra.

A minősített iratokkal, pontosabban a minősítés elhagyásából származóan egy komoly probléma merült fel. A bírói engedélyhez kötött eszközök engedélyezése során az ügyészség támogatja a minősítés nélküli előterjesztéseket, és ez alapján nyílt formában készíti el az indítványt. A probléma a bíróságok belső rendszerében jelentkezik vagy jelentkezett, ugyanis ha az indítványokat nyílt formában a bíróságra továbbítjuk, azokat a bíróság belső nyílt rendszerében rögzítik az abban található adatokkal együtt. Ebből a nyílt adattárból minden ügyfél (akár célszemély is) adatot kérhet, és azt a bíróság meg is válaszolja. A bíróság csak akkor tudja garantálni, hogy ezek az adatok nem kerülnek ki, ha azok minősített formában kerülnek át hozzájuk, mert abban az esetben egy másik, minősített rendszerben rögzítik, és abból adatszolgáltatás nem kérhető. Ez a bíróságok belső rezsimszabályzata, mely teljesen ellentétes a Be. rendelkezésével, miszerint a Be. eljárásban alkalmazott leplezett eszközök iratait (függetlenül attól, hogy azok minősítettek vagy sem) az eljárás irataitól elkülönülten kell kezelni.

Nem mellékesen ebben a kérdésben a szakma képviselőinek az álláspontja jelentősen megoszlik. A többség véleménye szerint a felderítés adatait a Mavtv. alapján minősítési eljárás alá kell vetni, és minősítéssel kell ellátni.

Ezzel szemben az én álláspontom egy picit eltérő, véleményem szerint a minősítés a legtöbb esetben teljesen szükségtelen.

Még mielőtt rátérnék ennek kifejtésére, azt meg kell jegyeznem, hogy a rendőrség által folytatott felderítéseknek az ilyen jellegű „minősítései” az évek, évtizedek során kialakított helytelen vagy éppen rossz gyakorlatnak, beidegződéseknek köszönhetően egyes helyeken még mindig hibásan működnek. (Az alapinformációt minősítési eljárás alá vetjük, és onnantól kezdve az aktában lévő összes adathordozó annak az egy iratnak a megismételt minősítését hordozza. Ez azért is teljesen hibás, mivel a Mavtv. és a hozzá tartozó 90/2010. (III. 26.) Korm. rendelet alapján minden, új adatot tartalmazó adathordozót új minősítési eljárás alá kellene venni. Ebből a helytelen gyakorlatból fakad sok egyéb más probléma is, például ha egy ügyben nyílttá tételre kerül sor, és egy olyan adathordozóról kell törölni a

minősítést, amelyiken megismételt minősítés szerepel, akkor az alap minősített irat minősítését kell felülvizsgálni, és minden olyan adathordozóról is törölni kell a minősítést, amelyiken a megismételt minősítés szerepel.)

A minősítési eljárásnál és az adathordozók minősítéssel való ellátásánál azt kell eldönteni, hogy a minősítéssel tulajdonképpen mit is védünk. Azt gondolom, hogy az együttműködők vagy éppen a fedett nyomozók esetében ez nem is kérdés, hisz ott a humán erők életének, testi épségének megóvása érdekében szükség van az ilyen jellegű, akár igen magas fokú védelemre is. Az együttműködők esetében is inkább az együttműködés tényét kell védeni.

Viszont egy bírói engedélyhez kötött (leplezett) eszköz vagy rejtett figyelési jelentés esetében (legyen az Rtv., vagy Be. alapú) ez már nem mondható el.

Elsősorban vizsgálni kell, hogy milyen eszközt alkalmazunk. Tekintettel arra, hogy ezen eszközök nyílt jogszabályokban nevesítve vannak, és a gyakorlati alkalmazással kapcsolatos bizonyos metodikák az állampolgárok számára is elérhető irodalmi művekben is fellelhetők, a gyakorlatban az eszközt már nincs értelme minősítéssel ellátni. Már mindenki számára nyilvánvaló, hogy a rendvédelmi szervek lehallgatnak, megfigyelnek. Ilyenkor inkább azokat az eszközöket vagy képességeket érdemes minősítéssel ellátni, amelyek még nem elterjedtek.

Másodsorban azt kell vizsgálni, hogy milyen személlyel szemben alkalmazzuk az adott eszközt. Ebben az esetben is felesleges adminisztrációnak tűnik a minősítés, mivel a büntetőeljárás tartalmaz a célszemélyek felé egyfajta értesítési kötelezettséget (természetesen csak az eljárás befejeztével).

„A Be. 251. §. (1) ha más büntetőeljárás eredményességét, illetve az ügyészségről szóló törvény, a rendőrségről szóló törvény, a Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló törvény vagy a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény alapján végzett titkos információgyűjtés érdekét nem veszélyezteti, a bírói engedélyben szereplő érintett személyt a bírói engedélyhez kötött leplezett eszközök alkalmazásának a tényéről tájékoztatni kell

a) az előkészítő eljárás befejezését követően, ha nyomozás nem indult, vagy

b) a nyomozás befejezését követően, ha gyanúsított kihallgatására vagy vele szemben vádemelésre nem került sor.”

Függetlenül attól, hogy a törvény adta lehetőségek alapján bizonyos esetekben ettől el lehet térni, igazából az esetek nagy többségében ezt meg kell tenni, így a célszemély tudomást szerez – igaz, csak utólag – az alkalmazott eszközről.

Más szempontból, ha a rendvédelmi szervek tagjai betartják a belső konspirációs és tárolási szabályokat, akkor az adatok minősítéssel ellátott védelme teljesen felesleges, hiszen csak és kizárólag a végrehajtó állomány körében ismerhetők meg egy adott célszemélynek vagy objektumnak az adatai. Egy rejtett figyelés alkalmával, ha a figyelés jól működik, a külvilág és a célszemély számára nem is válik ismertté, hogy éppen figyelés zajlik. Amennyiben a célszemély számára ez kiderül, akkor amúgy is dekonspirációról beszélhetünk, amely után a minősítéssel való ellátása és védelme szintén felesleges.

Továbbá a leplezett eszközök iratai az alkalmazás befejezéséig nem válnak az ügyirat részévé, a nyomozás befejezéséig pedig zárt adatkezeléssel is védhető a bizonyíték.

Harmadsorban a Be.-ben a terhelt és védője számára biztosított iratmegismerési jognál minden olyan iratot és adathordozót rendelkezésre kell bocsátani, ami az adott bűncselekményre nézve relevanciával bír. Ez a gyakorlatban úgy néz ki, hogy a leplezett eszközök alkalmazása során minden engedélyt és az azok végrehajtásáról készült feljegyzést (függetlenül attól, hogy annak eredménye pozitív vagy negatív eredménnyel zárult) a büntetőeljárás iratai között el kell helyezni. Lehetőség van ezt minősített formában is, az akta mellékleteként kezelni, de ez akkor sem korlátozza a védő és a terhelt megismerési jogát. Ezen túlmenően felesleges adminisztrációs feladatot jelent, hiszen a Be. előírja, hogy kötelező két évente minősítési

felülvizsgálatot végrehajtani. (Így egy irat öt év alatt háromszor kerül felülvizsgálatra, ha fenntartjuk a minősítést, mivel ötévente a minősített adat védelméről szóló törvény is előír egy felülvizsgálatot.)

Mivel a leplezett eszköz eredményét fel kell használni büntetőeljárás során, valószínűleg felesleges a minősítés is. Esetenként előfordulhat olyan büntetőeljárás (állam elleni bűncselekmények, minősített adattal való visszaélés bűncselekmény, tiltott adatszerzés), ahol indokolt lehet a minősítéssel való ellátása az adathordozóknak, így ebben az esetben lehetőség nyílik minősítéssel ellátott büntetőeljárás lefolytatására. De még ebben az esetben is biztosítani kell a terhelt és védője számára a törvény által biztosított iratmegismerési jogokat.

Ezen okfejtést támasztja alá a nemzetközi gyakorlat is, amikor a külföldi rendőri szervek a lehallgatás valósidejű anyagait a saját asztali számítógépükön hallgatják, és a műveleti helyzetnek megfelelően akár valósideben is megküldik e-mailen a külföldi társszervek részére is. A hazánkban kialakult, minősítéssel ellátott védelem a legtöbb európai országban bűnügyekben egyáltalán nem jellemző.

Ennek analógiáján a titkos információgyűjtés esetében alkalmazott minősítések is hasonló megítélés alá esnek, és véleményem szerint az esetek túlnyomó többségében teljesen feleslegesek lehetnek.

Persze minden nyomozó hatóságnak saját magának kell eldöntenie, hogy a minősítéshez szükséges kockázati szintet eléri-e az adott információ és annak forrása. Tapasztalataim azt mutatják, hogy ezen kockázatok értékelésénél gyakran túlzásba esünk, és túlminősítjük az adott adathordozót.

Összegzés

Álláspontom szerint a 2018. július 1-jén bekövetkezett módosítások pozitív változásokat hoztak a rendvédelem területén. Az ágazati törvények és a büntetőeljárás törvény közötti átjárhatóság könnyebb lett, ami egyértelműen bűnüldözési érdekeket szolgál. A büntetőeljárásban nevesített új – korábban nem létező – módszerekkel bővült a nyomozó szervek eszköztára. A leplezett eszközök alkalmazása során ugyan még mindig vannak

értelmezésbeli anomáliák, ám ezek már nem feltétlenül befolyásolják az ügyek eredményességét. A normaváltozások egységesítették a korábban szétagoltnak tűnő, sokszor nem egyértelmű jogszabályi környezetet. Hatékony alkalmazásukkal a nyomozó szervek maradéktalanul végre tudják hajtani az állam büntetőjogi igényéből fakadó kötelezettségeiket.

Irodalom

Király Tibor (2003): Büntetőeljárásjog tankönyv

Mészáros Bence (2018): A bűnügyi hírszerzés új rendszere hazánkban. In: Gaál Gyula – Hautzinger Zoltán (szerk.): Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XX. szám

Nyeste Péter: A titkos információgyűjtés és a leplezett eszközök, a felderítés új modellje. Belügyi Szemle 5/2018. szám

Papp-Nagy Zsolt (2019): Leplezett eszközök – Alkalmazás az új Be. alapján. Forrás: <https://www.jogiforum.hu/hirek/41170> Jogi Fórum

Szendrei Ferenc – Nyeste Péter (2019): A bűnügyi hírszerzés kézikönyve

Szendrei Ferenc: A rendészeti célú titkos információgyűjtés. Rendőrségi Tanulmányok 2020/3. szám.